Formální Metody a Specifikace (LS 2011)
Přednáška 8:
Ověření neomezené správnosti programů

Stefan Ratschan

Katedra číslicového návrhu
Fakulta informačních technologií
Ceské vysoké učení technické v Praze

8. duben 2011

Příklad

$r \leftarrow$ **false**
for $i \leftarrow 1$ **to** 10 **do**
    if $a[i] = 7$ **then** $r \leftarrow$ **true**
return r

Příklad

```
1: r ← false
2: for i ← 1 to 10 do
3:     if a[i] = 7 then r ← true
4: return r
```

$$I \quad :\Leftrightarrow \quad pc = 1$$

Příklad

```
1: r ← false
2: for i ← 1 to 10 do
3:     if a[i] = 7 then r ← true
4: return r
```

$$I \quad :\Leftrightarrow \quad pc = 1$$

$$O \quad :\Leftrightarrow \quad pc = 4 \Rightarrow \Big[r \Leftrightarrow \big[\exists k \, . \, 1 \leq k \leq 10 \land a[k] = 7\big]\Big]$$

Zopakování: Operační sémantika

Stav programu je valuací (tj. funkcí která přiřazuje proměnným hodnoty) která

- přiřazuje speciální proměnné *pc* číslo řádku,
- každé proměnné programu hodnotu odpovídajícího typu.

Množina všech stavů S.

Zopakování: Operační sémantika

Stav programu je valuací (tj. funkcí která přiřazuje proměnným hodnoty) která

- přiřazuje speciální proměnné *pc* číslo řádku,
- každé proměnné programu hodnotu odpovídajícího typu.

Množina všech stavů S.

Pro stavy $s, s' \in S$, $s \to s'$
pokud program může dělat krok ze stavu s do stavu s'
(*přechodová relace*)

Zopakování: Operační sémantika

Stav programu je valuací (tj. funkcí která přiřazuje proměnným hodnoty) která

- přiřazuje speciální proměnné pc číslo řádku,
- každé proměnné programu hodnotu odpovídajícího typu.

Množina všech stavů S.

Pro stavy $s, s' \in S$, $s \rightarrow s'$
pokud program může dělat krok ze stavu s do stavu s'
(*přechodová relace*)

Místo vstupní/výstupní specifikaci používáme

- podmínku I na počáteční stav (např. $pc = 1 \land x \leq 10$)
- podmínku O specifikující správnost stavů (např. $pc = 7 \Rightarrow x \neq 0$)

Zopakování: Ověření omezené správnosti programů

Pokud program udělal n kroků, pak výsledek splňuje specifikaci:

Zopakování: Ověření omezené správnosti programů

Pokud program udělal n kroků, pak výsledek splňuje specifikaci:

Pro každý stav s tak, že $s \models I$,
pro každý stav s' tak, že $s \to^n s'$,
$s' \models O$

Zopakování: Ověření omezené správnosti programů

Pokud program udělal n kroků, pak výsledek splňuje specifikaci:

Pro každý stav s tak, že $s \models I$,
pro každý stav s' tak, že $s \rightarrow^n s'$,
$s' \models O$

Jako formule v predikátové logice (po zjednodušení):

$$\neg \exists v_1, \ldots, v_n \,.\, I[v \leftarrow v_1] \wedge \bigwedge_{i=1,\ldots,n-1} \Phi_P[v \leftarrow v_i, v' \leftarrow v_{i+1}] \wedge \neg O[v \leftarrow v_n]$$

Zopakování: Ověření omezené správnosti programů

Pokud program udělal n kroků, pak výsledek splňuje specifikaci:

Pro každý stav s tak, že $s \models I$,
pro každý stav s' tak, že $s \rightarrow^n s'$,
$s' \models O$

Jako formule v predikátové logice (po zjednodušení):

$$\neg\exists v_1, \dots, v_n \,.\, I[v \leftarrow v_1] \wedge \bigwedge_{i=1,\dots,n-1} \Phi_P[v \leftarrow v_i, v' \leftarrow v_{i+1}] \wedge \neg O[v \leftarrow v_n]$$

Protipříklad (counter-example), chybná stopa (error trace),
chybná trajektorie (error trajectory).

Neomezená správnost

Chceme dokázat že

pro každý stav s tak, že $s \models I$,

pro každý stav s' tak, že $s \rightarrow^{*} s'$

$s' \models O$

Neomezená správnost

Chceme dokázat že

pro každý stav s tak, že $s \models I$,

pro každý stav s' tak, že $s \rightarrow^{*} s'$

$s' \models O$

Zobrazení všech výpočtů určitého programu:

Výpočetní strom (tj. les):

- Kořeny: stavy s tak, že $s \models I$
- Pokud s je uzlem výpočetního stromu, a $s \rightarrow s'$,
  pak s' je další uzel s hranou z uzlu s do uzlu s'

Neomezená správnost

Chceme dokázat že

pro každý stav s tak, že $s \models I$,

pro každý stav s' tak, že $s \rightarrow^* s'$

$s' \models O$

Zobrazení všech výpočtů určitého programu:

Výpočetní strom (tj. les):

- Kořeny: stavy s tak, že $s \models I$
- Pokud s je uzlem výpočetního stromu, a $s \rightarrow s'$, pak s' je další uzel s hranou z uzlu s do uzlu s'

Nekonečná délka cest, (ne)determinismus,

nekonečný počet hran z jednotlivých uzlů.

Neomezená správnost

Chceme dokázat že

pro každý stav s tak, že $s \models I$,

pro každý stav s' tak, že $s \rightarrow^* s'$

$s' \models O$

Zobrazení všech výpočtů určitého programu:

Výpočetní strom (tj. les):

- Kořeny: stavy s tak, že $s \models I$
- Pokud s je uzlem výpočetního stromu, a $s \rightarrow s'$, pak s' je další uzel s hranou z uzlu s do uzlu s'

Nekonečná délka cest, (ne)determinismus, nekonečný počet hran z jednotlivých uzlů.

Chceme dokázat že pro každý uzel s tohoto stromu, $s \models O$

Neomezená správnost

Chceme dokázat že

pro každý stav s tak, že $s \models I$,

pro každý stav s' tak, že $s \rightarrow^* s'$

$s' \models O$

Zobrazení všech výpočtů určitého programu:

Výpočetní strom (tj. les):

- Kořeny: stavy s tak, že $s \models I$
- Pokud s je uzlem výpočetního stromu, a $s \rightarrow s'$,
  pak s' je další uzel s hranou z uzlu s do uzlu s'

Nekonečná délka cest, (ne)determinismus,
nekonečný počet hran z jednotlivých uzlů.

Chceme dokázat že pro každý uzel s tohoto stromu, $s \models O$

Takovou formuli O také nazýváme *invariantem*

Důkazy neomezené správnosti

Indukce (*Strukturální indukce* přes výpočetní strom):

Důkazy neomezené správnosti

Indukce (*Strukturální indukce* přes výpočetní strom): Dokážeme:

- Pro každý kořen s výpočetního stromu $s \models O$

Důkazy neomezené správnosti

Indukce (*Strukturální indukce* přes výpočetní strom): Dokážeme:

- Pro každý kořen s výpočetního stromu $s \models O$
- Pro každý uzel s pro který $s \models O$,
  pro každé dítě s' tohoto uzlů, $s' \models O$.

Důkazy neomezené správnosti

Indukce (*Strukturální indukce* přes výpočetní strom): Dokážeme:

- Pro každý kořen s výpočetního stromu $s \models O$
- Pro každý uzel s pro který $s \models O$,
  pro každé dítě s' tohoto uzlů, $s' \models O$.

Jinak řečeno, tj. po substituci definice výpočetního stromu:

- Pro každý stav s, pokud $s \models I$ pak $s \models O$
- Pro každý stav s, s', pokud $s \models O$ a $s \rightarrow s'$, pak $s' \models O$

Důkazy neomezené správnosti

Indukce (*Strukturální indukce* přes výpočetní strom): Dokážeme:

- Pro každý kořen s výpočetního stromu $s \models O$
- Pro každý uzel s pro který $s \models O$,
  pro každé dítě s' tohoto uzlů, $s' \models O$.

Jinak řečeno, tj. po substituci definice výpočetního stromu:

- Pro každý stav s, pokud $s \models I$ pak $s \models O$
- Pro každý stav s, s', pokud $s \models O$ a $s \rightarrow s'$, pak $s' \models O$

Překlad do predikátové logiky:

- $\models \forall r \,.\, I \Rightarrow O$
- $\models \forall r, r' \,.\, [O \wedge \Phi_P] \Rightarrow O[r \leftarrow r']$

přičemž r stoji pro všechno programové proměnný včetně pc,
a r' pro jejich čárkovanou verzi.

Podmínky induktivity

- $\models \forall r \,.\, I \Rightarrow O$
- $\models \forall r, r' \,.\, [O \wedge \Phi_P] \Rightarrow O[r \leftarrow r']$

Podmínky induktivity

- $\models \forall r \,.\, I \Rightarrow O$
- $\models \forall r, r' \,.\, [O \wedge \Phi_P] \Rightarrow O[r \leftarrow r']$

Intuice na základě množin

Podmínky induktivity

- $\models \forall r \, . \, I \Rightarrow O$
- $\models \forall r, r' \, . \, [O \wedge \Phi_P] \Rightarrow O[r \leftarrow r']$

Intuice na základě množin

Můžeme v rozhodnutelných teoriích můžeme automaticky dokázat

Podmínky induktivity

- $\models \forall r\ .\ I \Rightarrow O$
- $\models \forall r, r'\ .\ [O \wedge \Phi_P] \Rightarrow O[r \leftarrow r']$

Intuice na základě množin

Můžeme v rozhodnutelných teoriích můžeme automaticky dokázat

Tj., v rozhodnutelných teoriích můžeme
automaticky dokázat neomezenou správnost!?

Příklad

```
1: r ← false
2: for i ← 1 to 10 do
3:     if a[i] = 7 then r ← true
4: return r
```

$$I \quad :\Leftrightarrow \quad pc = 1$$

$$O \quad :\Leftrightarrow \quad pc = 4 \Rightarrow \Big[r \Leftrightarrow \big[\exists k \,.\, 1 \leq k \leq 10 \wedge a[k] = 7 \big] \Big]$$

Příklad

```
1:  r ← false
2:  for i ← 1 to 10 do
3:      if a[i] = 7 then r ← true
4:  return r
```

$$I \quad :\Leftrightarrow \quad pc = 1$$

$$O \quad :\Leftrightarrow \quad pc = 4 \Rightarrow \Big[r \Leftrightarrow \big[\exists k \;.\; 1 \leq k \leq 10 \land a[k] = 7 \big] \Big]$$

Podmínky induktivity:

- Pro každý stav s, pokud $s \models I$ pak $s \models O$
- Pro každý stav s, s', pokud $s \models O$ a $s \to s'$, pak $s' \models O$

Induktivní verifikace bezpečnosti

Naše překlady nebyly ekvivalence? Kde jsme něco ztratili?

Induktivní verifikace bezpečnosti

Naše překlady nebyly ekvivalence? Kde jsme něco ztratili?

Intuice na základě množin

Induktivní verifikace bezpečnosti

Naše překlady nebyly ekvivalence? Kde jsme něco ztratili?

Intuice na základě množin

O sice je invariantem, ale
nemůžeme tuto skutečnost dokázat našimi podmínkami induktivity

Induktivní verifikace bezpečnosti

Naše překlady nebyly ekvivalence? Kde jsme něco ztratili?

Intuice na základě množin

O sice je invariantem, ale
nemůžeme tuto skutečnost dokázat našimi podmínkami induktivity

Jinak řečeno: O sice je invariantem ale není *induktivním invariantem*.

Induktivní verifikace bezpečnosti

Naše překlady nebyly ekvivalence? Kde jsme něco ztratili?

Intuice na základě množin

O sice je invariantem, ale
nemůžeme tuto skutečnost dokázat našimi podmínkami induktivity

Jinak řečeno: O sice je invariantem ale není *induktivním invariantem*.

Co dělat?

Induktivní verifikace bezpečnosti

Naše překlady nebyly ekvivalence? Kde jsme něco ztratili?

Intuice na základě množin

O sice je invariantem, ale
nemůžeme tuto skutečnost dokázat našimi podmínkami induktivity

Jinak řečeno: O sice je invariantem ale není *induktivním invariantem*.

Co dělat?

Zkusíme najít jinou formuli V tak, že

- $\models \forall r \,.\, V \Rightarrow O$, a navíc
- V je induktivním invarianten, tj. splňuje podmínky induktivity

Induktivní verifikace bezpečnosti

Naše překlady nebyly ekvivalence? Kde jsme něco ztratili?

Intuice na základě množin

O sice je invariantem, ale
  nemůžeme tuto skutečnost dokázat našimi podmínkami induktivity

Jinak řečeno: O sice je invariantem ale není *induktivním invariantem*.

Co dělat?

Zkusíme najít jinou formuli V tak, že

- $\models \forall r \,.\, V \Rightarrow O$, a navíc
- V je induktivním invarianten, tj. splňuje podmínky induktivity

Příklad

Automatizace

Důkaz induktivních podmínek lze částečně dělat automaticky.

Ale: Potřebujeme induktivní invariant

Automatizace

Důkaz induktivních podmínek lze částečně dělat automaticky.

Ale: Potřebujeme induktivní invariant

Automatizace nalezení induktivních invariant

- těžký problém
- současný výzkum (viz. `http://www.absint.com/astree/`)

Automatizace

Důkaz induktivních podmínek lze částečně dělat automaticky.

Ale: Potřebujeme induktivní invariant

Automatizace nalezení induktivních invariant

- těžký problém
- současný výzkum (viz. `http://www.absint.com/astree/`)

Existuje vždy

- invariant
- pro každý invariant O, induktivní invariant V tak, že $V \Rightarrow O$?

Úplnost

Theorem

Pokud V je formulí tak, že
pro každý stav s, $s \models V$ přesně když
existuje stav s_0 tak, že $s_0 \models I$ a $s_0 \to^* s$,
pak je V induktivním invariantem.

Úplnost

Theorem

Pokud V je formulí tak, že
pro každý stav s, $s \models V$ přesně když
existuje stav s_0 tak, že $s_0 \models I$ a $s_0 \rightarrow^* s$,
pak je V induktivním invariantem.

Důkaz: Předpokládáme že pro každý stav s, $s \models V$ přesně když existuje s_0 tak, že $s_0 \models I$ a $s_0 \rightarrow^* s$. Musíme dokázat že V splňuje podmínky induktivity:

- Pro každý stav s, pokud $s \models I$ pak $s \models V$: Nechť s je libovolný pevný stav tak, že $s \models I$. Dokážeme že i $s \models V$ tj. dokážeme že existuje stav s_0 tak, že $s_0 \models I$ a $s_0 \rightarrow^* s$. To platí pro volbu $s_0 \leftarrow s$.
- Pro každý stav s, s', pokud $s \models V$ a $s \rightarrow s'$, pak $s' \models V$. Nechť s, s' jsou libovolné pevné stavy tak, že $s \models V$ a $s \rightarrow s'$. Dokážeme, že $s' \models V$. Kvůli $s \models V$ víme že existuje s_0 tak, že $s_0 \models I$ a $s_0 \rightarrow^* s$. Z $s_0 \rightarrow^* s$ a $s \rightarrow s'$ plyne že $s_0 \rightarrow^* s'$, a kvůli tomu $s' \models V$.

$\square$

Závěr

Indukce je k něčemu!

Závěr

Indukce je k něčemu!

Pomoci indukce můžeme
ověřit nekonečný počet cest nekonečné délky!

Závěr

Indukce je k něčemu!

Pomoci indukce můžeme

ověřit nekonečný počet cest nekonečné délky!

Příště: Strategie pro nalezení induktivních invariant, terminace